De Levende Natuur 1 (7):119-122 (1896)

zoodat het thans voldoende bewezen mag heeten, dat het blauwborstje ook bij Lochem broedend gevonden is.

Eenige dagen later heb ik nogmaals beproefd, de vogels te zien en het nestje te vinden, maar deze poging mislukte geheel.

Ten slotte nog eene opmerking betreffende de geelgorzen. Reeds vroeger, en in het bijzonder op mijn Pinksterwandeling, trok het zeer mijn aandacht, dat de mannetjes van deze vogels niet op dezelfde toon hun liedje zingen. Het geluid, door hen voortgebracht, klinkt ongeveer als tjule, tjule, tjule, tjule, tjule, tjule, tsjiiiit; maar sommigen laten de laatste klank tsjiiiit veel hooger klinken, dan anderen.

Zou dit in verband kunnen staan met het al of niet hebben van eieren of jongen, evenals bij den tjif-tjaf eene wijziging van het liedje plaats heeft, als — zooals we in No. 1 van dit tijdschrift lezen — het diertje jongen heeft.

Misschien heeft de redactie of hebben lezers hieromtrent wel de eene of andere opheldering te geven.

Lochem. W. W. KOLVOORT.

In een Veluwsch Bosch.

II.

Water heeft toch altijd iets aantrekkelijks voor ieder, die niet ongevoelig is voor natuurschoon; of het de zee of een breede rivier, een rimpelende waterkom of een beekje in 't bosch is, om het even, het boeit onze aandacht, het dwingt de wandelaar even stil te staan. Ook de eenvoudige mensch, zoo hij ten minste niet elke dag een boschbeek ziet, voelt iets van het geheimzinnige, dat er ligt in die voortsnellende golfjes, in die drijvende bladeren, stokjes, dennekegels, die het smalle stroompje daar in de diepte meesleurt in zijn driftige vaart.

Ginds op de hoek komen ze op, die tallooze verschillende, doode of levende, nietige voorwerpjes, uit de duistere diepte van de boomwortels, waaronder en waardoor het beekje zich een weg dolf, om daar bij die bocht uit het oog te verdwijnen, tusschen de levendig groene varenveeren; die buigen zoo schilderachtig over het water, als had een schilder ze met kunst en smaak zoo geplooid en geschikt.

Hier vlak voor ons drijft alles kalm voorbij; niets weert de stroom, die zich van oever tot oever uit kan breiden — ginds, tien passen verder, rijst een miniatuur-zandbank, en de stroom versmalt tot de breedte van een hand.

Hier op het breede, effen vlak beschrijven de draaikevers hun vreemde en toch regelmatige lijnen; met de stroom mee en tegen de stroom op, kringelen die stalen bolletjes met zilveren schitterpunten; ze groeven voor een oogenblik hun beweeglijke sporen in 't donkergroene watervlak; — daar in de stroomversnelling tuimelt en duikelt alles over en door elkaar, daar is een-en-al verwarring en samenpakking en schuimende vlokjes; voorbij de engte weer rustig drijven, verder en verder weg, maar altijd weer aangevuld, want steeds komt weer nieuw voedsel met de stroom mee van boven.

Van het woelige water dwalen de oogen, die nu weer eens rust zoeken, naar de steile oevers; waar geen varenpluimen en boomtronken de blik een doortocht weigeren, zien we dicht bij het water een vlakke, heldergroene zoom van een paar handen breedte; als loovertjes op het kunstenmakers-pak liggen de groene schijfjes van het levermos, pellia of blasia, half op en over elkaar. Boven die zoom van mos kijken fijne spruitjes uit de zwarte aarde: jonge varens, die bij honderden en duizenden opschieten uit de sporen van het vorige jaar; eerst, in 't voorjaar, waren 't groene schijfjes, bedrieglijk gelijkend op de loovers van het levermos, nu is er geen vergissing meer mogelijk; zie, de jonge veertjes zijn aan de top nog gekruld als een bisschopsstaf, en vertellen ons duidelijk dat het varens zullen worden.

Wat een verschillende soorten staan er bijeen; hier is gelegenheid om, met een zakflora gewapend, een uurtje te studeeren en een rijke buit voor het herbarium mee te nemen. De fraaie kantvaren (Blechnum spicant) prijkt hier in honderden exemplaren, het eene al mooier en forscher dan het andere.

Midden uit de groote rosetten van onvruchtbare, donkere, glanziggroene veeren, die zich plat tegen de steile oevers aandrukken, steekt steil vooruit of omhoog de vruchtbare veer, stijver en minder sierlijk van snit dan de overige pluimen, die de liggende krans vormen. De boomwortels zijn over en over getooid met het zachtgroen van de boomvarens, waartegen in 't najaar de spoorhoopjes aan de onderzijde als oranjekleurige stippen keurig afsteken. Mannetjesvarens van een meter hoogte; wijfjesvarens in 't duister verscholen, onuitsprekelijk teer en fijn van snit en dracht en kleur; forsche kamvarens, aspidiums in twee, drie soorten, met allerlei overgangen van spinulosum tot cristatum, te kust en te keur.

We volgen de Hierdensche beek een poosje stroomafwaarts, daar is een brugje; de beek kruist het pad; dat is de weg, die we van morgen verlieten, toen we het bosch indrongen en aan het dwalen raakten; de weg, die van het station rechtuit rechtaan naar de herberg „De zwarte Boer" leidt.

Kom eens mee, dan zal ik u een mooi hoekje wijzen, een plekje, als 't ware door de natuur ingericht en gestoffeerd om er met een groot gezelschap pic-nic te houden. We zijn nu met ons beiden, maar orienteer u eens goed, dan vind ge de plek zeker terug bij een volgende gelegenheid. We staan op het brugje; zie, deze weg komt van 't station; 't is bijna middag en de zon hebben we achter

De Levende Natuur 1 (7):119-122 (1896)

ons, dus kijken we naar het noorden; daar, honderd pas voor ons uit, schijnt de weg afgesneden; op dat punt buigt hij met een stompe bocht naar links; als ge nu later de aangewezen weg van het station maar steeds blijft volgen, bij de eerste bocht en driesprong rechts omslaat (links voert de weg om de beek heen naar Leuvenum) en niet weer afwijkt, moet ge altijd op deze plek bij het brugje terugkomen.

Nu keeren we ons weer om naar 't zuiden en zien eindeloos ver de steigende zandweg op, die ons door het hooge hout naar „De zwarte Boer" zou brengen; we laten deze weg rechts liggen en gaan links het bosch in; geen tien pas behoeven we te doen door 't lage hout of we vinden een beekje, nu zoo goed als droog; het brengt zijn water, als het er heeft, naar de Hierdensche beek, vlak bij het brugje.

Dit zijbeekje doorsnijdt een dal, dat dadelijk in het oog valt door het frissche groene gras, dat de bodem gelijkmatig bedekt. Een heerlijk plekje, niet waar? Groot is de vallei niet, misschien een paar honderd meter in omtrek, en bijna rond; aan alle zijden is de diepte omzoomd door hoog geboomte, aan de wegzijde het minst en daardoor des te gemakkelijker terug te vinden. Aan de overzijde is het uitzicht belemmerd door flinke sparren, die op een hooge wal staan en waartusschen dopheide en boschbessen groeien; beuken en dennen sluiten bij de sparren aan en de vallei zelf is ook met jonge opgaande stammen bezet. Die hebben nog geen kroon genoeg om de plek duister te maken, maar ze zijn toch ook niet zoo ijl, of ze geven nog wel een zachte, prettige, afgebroken schaduw.

Laten we hier eens gaan zitten uitrusten en rondkijken, voor we de beek verder stroomopwaarts volgen. De breede voet van deze beuk is met mos begroeid en biedt een rustplaats, zoo zacht en gemakkelijk als men wenschen kan; wacht, ga nog niet zitten, even onderzoeken of de mieren er ook al bezit van genomen hebben; — neen, dat gaat goed.

Kijk nu van uw hooge zitplaats die droge bedding eens langs. Wat een varenpracht, en tusschen 't lofwerk door gluren de groote blauwe oogen van de vergeet-me-nietjes. Potentilla's groeien hier in menigte ('t is de liggende soort, procumbens) met zijn groote botergele bloemen, die op elk bloemblad bij het hart van de bloem (hier zijn er bijna overal vijf in plaats van vier) een donkere oranje vlek hebben.

Vlak voor ons staat een flinke fijne-den, een boomsoort, die we in ons land niet vaak aantreffen, althans niet in het vrije bosch. De naalden zijn veel platter dan van de spar; bekijk ze eens van de onderzijde; daar ziet ge twee lichtblauwe streepen op het donkere naaldblad. De naalden staan ook niet rondom de takjes, zooals bij de spar, maar als een dubbele kam, naar twee zijden vlak uitgespreid. Van de pijnboom of grove den, die in onze naaldbosschen het meest voorkomt, is deze boom gemakkelijk te onderscheiden, doordat de pijn zijn naalden twee aan twee heeft en de den evenals de spar maar één naald tegelijk uit het twijgje steekt. Breek van alle drie eens een twijgje, vergelijk ze, en ge verwart ze nooit weer met elkaar.

Jonge lijsterbessen en wegedoorns schakeeren met hun sappig groen het donkere gordijn langs de beek en steken boven rijkbloeiende bramen hun lange zomerloten op.

Maar de moderne houtvester zou zich hier ergeren; van doelmatige boschcultuur is niets te bespeuren. Die fijnedden daar zou hem een doorn in 't oog zijn, want hij groeit schijnbaar op één wortel met een jonge eik, net twee straatjongens, die vóór 't gevecht, schouder aan schouder, elkaar op zij trachten te duwen. Wie 't winnen zal van die twee is niet twijfelachtig: de eik is nog niet zoo dik als de den, maar zijn kroon heeft langer en steviger loten, de den heeft in dit jaar nog niet veel gewonnen.

Nu we uitgerust zijn en ons versterkt hebben, moesten we het dal dwars oversteken, om de beek weer op te zoeken.

„Neemt ge u niet voor hier eens terug te komen om te botaniseeren?"

Het zou de moeite loonen; kijk eens wat al moois er in 't voorbijgaan te zien is. Hier loopen we over de ronde, fraai gevormde bladeren van de waternavel.

Neem eens zoo'n kruipend takje op uit het mos; net als bij de oostindische kers zit de bladsteel midden onder het blaadje, en waar die steel uit de dunne, kronkelende stengel opschiet, bespeurt ge uiterst fijne, witte bloempjes en vruchtjes; die doen dadelijk inzien, dat de waternavel een schermbloem is, net als de groote berenklauw van de wegkant, een volle neef dus van venkel, kervel en tuinwortel.

„Zie, dat is een aardig plantje! Wat een lieve, witte kelkjes; als er meer stonden zou ik het plukken."

Doe 't gerust, daar staat een heele grôep bijeen. En al was dit zoo niet, met het plukken van de bloeiende stengel zoudt ge het plantje toch niet dooden, het is een overblijvend gewas. De ronde, leerachtige bladeren doorstaan zelfs een winter, die niet al te malsch is, met gemak.

Het is het wintergroen, pirola heet het bloempje in de taal der botanici. Dit is de kleine soort, Pirola minor; zijn klokjes openen zich niet zoo ver als de andere, Pirola rotundifolia, die veel in dicht met berken bezette duinpannen groeit; die bloeit wat later dan deze en heeft meer bladeren.

Kijk, hier staat er toch ook zoo een; de onderste bloem is al ontloken, nu kunt ge makkelijk het verschil zien. Aan de stampers zijn deze beide pirola-soorten het best te onderscheiden; zie, de kleine heeft korte stampers, — bij de rondbladige steken ze een heel eind buiten de bloem uit. Wacht, nog beter komt het verschil uit bij deze stengel met half rijpe vruchten, de verdroogde stampers zijn nog niet veel langer dan de zaaddoozen.

„He, wat een sierlijke regelmatige vormen heeft die vrucht, en wat een heerlijke fijne geur! 't is alles mooi, wat er aan is. Zou ik zoo'n pirola niet voor 't venster goed kunnen houden?"

Wel zeker, bijna alle wilde planten zijn te kweeken, als men ze maar geeft wat ze in de natuur blijken te verlangen. Neemt ge echter dit plantje mee, dan zal er toch niets van te recht komen, al ging de tocht rechtstreeks naar huis. Dat moet ge in April, op zijn laatst in Mei doen, en dan een flinke pol met mos en losse boschgrond er bij uitsteken. Vergeet ge daarbij niet, dat boschplanten zon in 't voorjaar en schaduw in de zomer verlangen, dan kunt ge er jaar op jaar pleizier van hebben, en 't loont bovendien de moeite, de bloei van knop tot vrucht eens na te gaan.

De Levende Natuur 1 (7):119-122 (1896)

's Winters behoeft ge er niet naar om te zien, laat het wintergroen dan maar in de tuin of op de vensterbank staan maar vooral uit de wind; en van tijd tot tijd eens onder de sneeuw stoppen, dat doet ze goed. Probeer maar niet het plantje te vervroegen door het warm te plaatsen, in één dag zijn de blaadjes geel en slap, en dan kunt ge het wel weggooien.

Zie eens dat bed van hartvormige bladeren, die daar dicht op een uit het mos op kijken. Dat is ook een echt boschplantje en het is voor 't eerst dat ik het hier zijn naam eer zie aandoen. Het heet dalkruid, maar ik heb het nooit anders dan tegen de helling van de boschheuvels gevonden. Hier groeit het werkelijk in het dal; bloem is er niet aan en bessen zie ik niet, maar straks hoop ik u de bloemen of, als de bloeitijd al om is, de bessen te laten zien; we komen langs een plek, waar duizenden van deze majanthemum's de hellingen bedekken.

Daar hebben we de beek weer; nu we van de gebaande weg zijn afgeweken, moeten we het stroompje niet te lang uit het oog laten, of we raken voor goed aan het dwalen, en waar we dan belanden, is niet te voorzien.

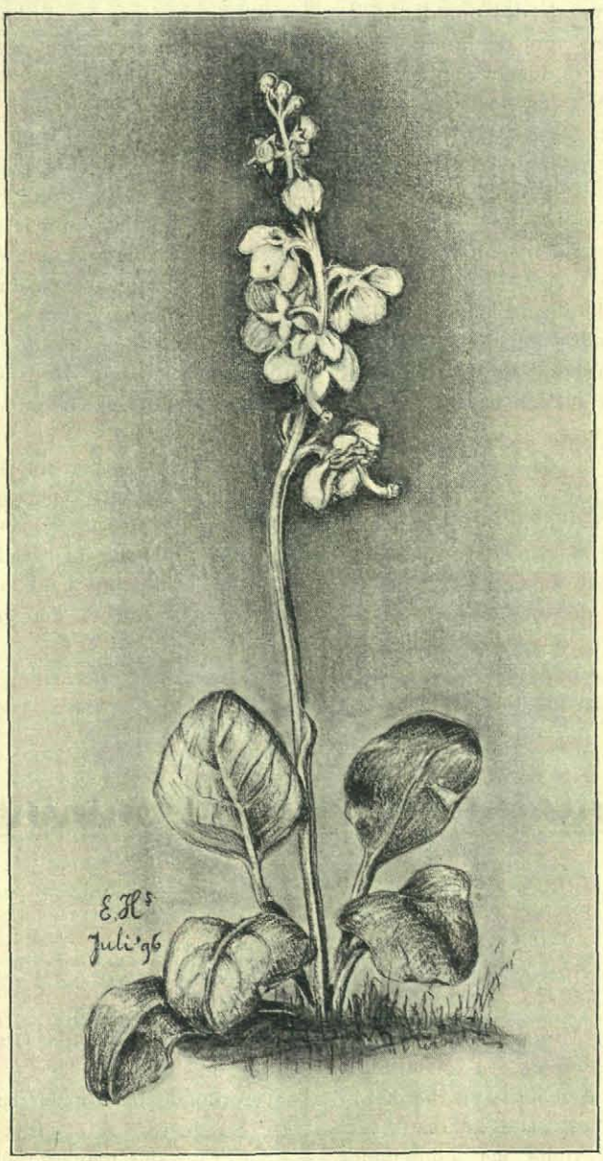
„Maar hier is het onmogelijk langer de oever te volgen; de struiken beletten de doortocht."

Dan maar dwars door 't kreupelhout; de bochten die ons beekje maakt, zijn niet bijzonder diep; door maar steeds links te houden, moeten we het altijd weer bereiken; een tweede vliet, die nu nog water heeft, is er niet, zoodat wij niet kunnen missen.

Dat is een werkje om warm van te worden: bukken onder de takken door, stappen over de braamstruiken en kamperfoelie-slingers heen, springen over een half vermolmde tronk; goed, dat we geen bagage te dragen hebben; met pakjes of mandjes beladen, houdt het een stadsmensch, die zulk wandelen natuurlijk niet gewoon is, het geen half uur uit.

Pas op, daar is een kuil door het ontwortelen van een boom ontstaan; het zijn verraderlijke dingen in het bosch, die oude tronken en die wortelkuilen, vooral als het struikgewas, wat dicht is.

Nu gaat het al weer beter; we komen in 't hooge naaldhout, maar wat is de bodem hier glad; zie straks voor de aardigheid uw zolen eens aan, die glimmen als een spiegel. Kijk, daar...

Wintergroen (Pirola rotundifolia).

„Hei! sapperloot! wat is dat? daar lig ik!"

Goede hemel, maak dat je op komt, heb ik ooit, je stapt pardoes midden en bovenop een mierenhoop van belang. Op, op! daar heb je het gewriemel al!

„Ik dacht, dat het een heuveltje was. Ik had zoo'n ding nog nooit gezien, voor zoover ik weet. Zoo hoog had ik me een mierennest ook niet voorgesteld. Ontzettend, wat een krioelende menigte. Verbeeld je, dat ik op zoo'n heuveltje was gaan zitten rusten. Dat is nu zeker de befaamde roode boschmier, het middenstuk van de beestjes is ten minste roodbruin. O, en die groote, grijze tarwekorrels, waar ze mee komen aansjouwen, zijn dus de zoogenaamde mierencieren; ik had ze nooit anders dan gedroogd gezien, maar ik herken ze wel. Daar zit de pop van de mier in, niet?"

Ja, maak er maar eentje open; wacht, met een speld; daar heb je de toekomstige mier al, nu nog in het witte bakerpak gedoken. Maar laten we niet te lang blijven staan kijken; de mieren klauteren ons tegen de beenen op. Dat is wel niet erg, want ze maken straks haast genoeg om weer van ons af te komen, maar het idee alleen, dat ze wat vrijpostig zullen doordringen bezorgt een mensch een krieweling.

Als je het nest niet zoo plotseling vernield had, waren er heel wat interessante waarnemingen te doen geweest op de mierenstraten, die naar de hoop voeren. Nu heeft zich de ontsteltenis al te ver voortgeplant; zie deze colonne eens verward door elkaar draaien, ze hebben de noodlottige tijding al vernomen, op tien pas afstand en dat nog wel in weinige seconden; maar deze troep heeft nog geen bericht, ze sleepen en sjorren nog in bedrijvige haast met hun naalden, vliegjes, kevers, zaden en wat niet al.

Laten we nu eens weer flink doorzetten. Merkt ge, dat we herhaaldelijk vlinders opjagen uit het mos van de bodem of uit de lage struiken? Daar vliegt er weer een. Het zijn meest alle banduilen; als ge oplet, kunt ge onder het wegfladderen en als ze zich weer neerzetten, de oranje ondervleugels met de breede zwarte band er op, zeer goed onderscheiden. Stil eens, hoort ge dat kloppen in de verte?

Houthakkers? Neen, dat zijn het niet; zoo haagstig slaan die er niet op los. Dat is ongetwijfeld een specht, die een boomstam bewerkt.

De Levende Natuur 1 (7):119-122 (1896)

't Verwondert me, dat we er nog geen in de nabijheid gezien hebben, ze zijn hier vrij menigvuldig en een vorige keer heb ik op deze hoogte in 't bosch. . . als men van de duivel spreekt, trap je op zijn staart, zooals de boeren zeggen. Neen, dat is geen kraai, al krast hij er net zoo akelig op los, kijk maar goed toe, zijn bont pakje en zijn roode nek zijn best te zien; wat doet dat beest zenuwachtig, hij vliegt van de eene lork in de andere. Wat een helsch gekrijsch, 't is of hij ons schrik wil aanjagen; nu hakt hij weer een oogenblik in die tak, dat de splinters vliegen en dan weer draait hij weer als dol om die borke stam heen. Ik ken de gewoonten van de bonte specht niet genoeg, om het met zekerheid te durven zeggen, maar ik geloof toch dat deze rare snaak een nest met jongen hier in een van die boomen heeft.

Laten we doorloopen en het dier van zijn angst verlossen. Zie je wel, nu we uit het gezicht zijn, houdt hij op met krassen.

Nog een kwartiertje door de dennen, dan breng ik u weer op een mooi plekje bij de beek. Als we dadelijk links afsloegen, waren we in honderd pas er bij, maar daar ligt het water zoo diep, dat het in de donkere engte nauwelijks te zien is; de toegang is door 't struikgewas ook verre van gemakkelijk en het afdalen naar de helling van de beek is een halsbrekende toer.

Hoe ik zooeven dadelijk zag, dat de boomen waar de specht omheen vloog lorken waren? Ik wou dat alle planten zoo gemakkelijk te onderscheiden waren als onze coniferen. Breek en-passant maar een takje af van de verschillende naaldboomen, die hier door elkaar wassen. We hebben hier een volledige collectie van de inlandsche soorten. We zullen voor tijdverdrijf dan nog eens vergelijken.

Ja, dat zijn de drie: spar, pijn of grove den en fijne-den, die we al kennen; neem nu maar dit lorketakje er bij. Geen vergissen meer mogelijk wel? De lorkenaalden komen bij een heel bosje te gelijk uit het het hout.

Nu is er nog één pijnsoort in de buurt, die we nog niet ontmoet hebben; maar straks zal ik er u een enkele wijzen, het kost ons maar een kleine omweg. U hebt stellig wel een gravure of een oleographie gezien, Napels voorstellende? Op de voorgrond van elk gezicht op die stad is een pijn te zien, een lange, kale rechte stam, met een platte breede kroon van sierlijk gebogen takken en blauwgroene naalden; zoo'n strandpijn schijnt er niet bij gemist te kunnen worden.

Ziezoo. Hier hebt ge hem, onze pinus pinaster; er moeten nog meer boomen van deze soort in 't bosch voorkomen, maar ik weet niet, waar ze staan.

Konden we nu maar een twijgje machtig worden; de onderste takken zijn niet te bereiken. Wacht, deze afgevallen twijg met verdroogde naalden kan ook wel dienst doen. Dat het ook een pijn is, ziet ge dadelijk aan de naalden, die twee aan twee uit de schors komen, maar bij deze soort zijn ze minstens dubbel zoo lang, wel een decimeter, als 't niet meer is.

Door middel van de naalden kunt ge nu gemakkelijk de spar, de den, de grove den of pijn, de strandpijn, en de lork van elkaar onderscheiden. Weet ge zeker met welke van de vijf ge te doen hebt; let dan ook op de verschillen tusschen de vruchten, de appels of kegels; een pijnappel en een sparappel lijken maar heel weinig op elkaar. Wijd er deze zomer uw aandacht maar eens aan, als ge dan voor de tweede keer een vacantie in de hooge bosschen van ons land doorbrengt, ziet ge nog meer verschil tusschen een den en een spar dan tusschen een eik en een beuk.

E. Hs.

(Wordt vervolgd).

De Hermelijnvlinder.

In aflevering 5 van *De Levende Natuur* vraagt de heer B. Stoffel nadere bijzonderheden omtrent een zonderlinge, kokon, die hij vroeger eens gevonden heeft en die de gedaante van een halve notedop had. Die kokon is vervaardigd door de rups van de groote hermelijnvlinder (Harpyia vinula), een onzer merkwaardigste insekten.

De vlinder legt zijn eitjes meestal op populieren, ook veel op wilgen en een enkele maal op linden. De rupsen, die zich in Juni, Juli en Augustus ontwikkelen, behooren tot de vreemdste en fraaiste van ons land. Ze hebben verscheidene middelen om behouden te blijven in de strijd om 't bestaan.

1. Kleur. In Juni vormt de klaterpopulier (Populus tremula), waarop de rupst 't meest aangetroffen wordt, nog veel jonge bladeren, die zoo teer zijn, dat bij stevige wind de randen en toppen er van omkrullen en bruinachtig zwart worden. Juist diezelfde kleur hebben de jonge rupsjes, die dikwijls aan de bladranden zitten te eten en die de insectenetende vogels dan ook ongetwijfeld voor verdroogde bladtoppen zullen aanzien.

Na de eerste vervelling is 't rupsje zoo groot geworden, dat 't op die manier toch niet langer aan de blik zijner vijanden kan ontsnappen. 't Tweede huidje is anders gekleurd dan 't eerste; 't is fraai appelgroen, ongeveer als een jong populierblad. Drie deelen hebben echter dezelfde bruinzwarte kleur behouden: de kop, twee hooge knobbels op zij achter de kop (de schouders zou ik ze haast noemen) en een groote ruitvormige vlek op de rug. Vooral deze laatste bootst een omgekruld bladrandje in kleur en vorm goed na en 't is bij deze rupsjes, die de eerste vervelling ondergaan hebben, dat ik tot de ontdekking van deze Mimicry ben gekomen. Bij een wandeling door een populierenlaan werd ik eerst meer dan eens zelf de dupe van 't bedrog.